

Частина I

Ідеалом нашого національного життя є наша рідна всенаціональна Хата-Батьківщина. Тому їй надзвичайно важливо, щоб усе духовенство єпархії якнайправильніше над тим працювало, щоб за нашими силами спричинитися до здійснення цього ідеалу.

Передовсім треба здати собі справу з незвичайних труднощів, зовнішніх і внутрішніх, які стоять народу на перешкоді до того, та намітити дорогу, яка нас до того веде. Про зовнішні перешкоди не будемо говорити: не в нашій змозі усунути їх. Можемо тільки випросити ласки у Всевишнього Бога, в руках якого доля народів, щоб справи повів так, як бажаємо. Навіть тоді, коли той дар із неба молитвами отримаємо і на нього заслужимо вірним і совісним дотриманням Божих заповідей, знайдеться пребагато великих внутрішніх труднощів, які треба буде вже нам самим побороти, очевидно, не без помочі Божої благодаті.

Завдання українського народу буде в тому, щоб створити такі суспільно-християнські

обставини, які запевнювали б громадянам правдиве і стале щастя та мали досить внутрішньої сили, щоб поборювати відцентрові тенденції внутрішнього розкладу й успішно захищати межі від зовнішніх ворогів. Такою могутньою організацією, що забезпечує щастя всім громадянам, Батьківщина може стати тільки тоді, коли не буде цілістю, штучно складеною з різних і різнорідних частин, а подібним до моноліту організмом, себто тілом, оживленим одним духом, що з внутрішньої життєвої сили розвивається, доповнює внутрішні браки і з природи є здоровим, сильним, свідомим своїх цілей, не тільки матеріальним, але й моральним тілом.

Очевидно, те, чим повинна бути всенаціональна Хата, може бути тільки ідеалом, який лиш частково народ може здійснити. Ніяка хата, навіть національна, не є в строгому значенні цього слова організмом, бо жодна держава не має внутрішнього одного життя, як це мусить мати кожний організм. Організм, твір природи, живе, розвивається і діє грою природних сил, що в ньому, і тільки в ньому, знаходяться. Тому й кожний організм живе своїм життям; природа не видає мертвих організмів.

А організація є творінням людських рук. Її мета: створення тіла, яке якнайбільше було б подібне до творинь природи — організмів. Щоб це порівняння і відмінність пояснити, скажемо: організм — це живе тіло, живуче дерево тощо; а організація — це мистецька скульптура, будова, виконаний план людського розуму. Людська організація буде тим сильніша й тим краще відповідатиме наміченій їй творцями меті, чим більше уподібниться до природного організму, застосовуючи сили природи та спираючись на природне життя поодиноких організмів, з яких людство складається. Бо така вже людська природа, що в ній силою природного права повстають поодинокі організми під діянням людської культури, тобто праці людей над людською природою. Такі твори є якраз такими організаціями, такими близькими організаціями, що в них ті два поняття майже затираються силою, сталістю тих організмів: природна сила, природне життя, на яке вони спираються.

Такою організацією-організмом є родина, створена волею й умом людини, але й створена силами природи і згідно з її законами. Такою організацією-організмом є громада,

себто злука людей, що живуть в одній місцевості та зв'язані зі собою сусідством і спільнотою багатьох потреб та інтересів. Вона — творіння людей, але настільки пристосоване до людської природи, до внутрішнього напрямку її сил, її потреб, що практично є організмом. Тому родина і громада є, сказати б, протоплазмами, первісними клітинами, з яких складається людське суспільство. Обидві ці організації будуть тим сильнішими та тривалішими, чим більше будуть зважати на природу та її закони.

Наступні організації, що вже даліше виходять від первісного організму, — то всі спільноти, товариства, об'єднання, кооперативи, професійні спілки, утворені волею людей для оборони або розвитку якихось спільних гараздів чи потреб. Їх сила і тривалість полягає в тому, наскільки вони більше або менше відповідатимуть людській природі, її потребам, її природним змаганням і, очевидно, наскільки діяння людського розуму буде правильнішим та мудрішим. Такими організаціями-організмами, ще більше віддаленими від первозору, але все-таки ще опертими на природні сили, можуть бути і держави, але, швидше, ті малі держави, що

складаються з небагатьох громад, пов'язаних між собою сильними зв'язками солідарності, громад, яких в одне лучить багато життєвих дібр і потреб. Мудрість, із якою побудована така організація, може з неї робити такий твір, що має життєву силу правдивого організму.

Чим більша кількість людей, з яких має складатися організація національного життя, чим більше умів, які мають працювати над тією організацією, чим загальніше прийняті ними засади тієї організації, чим у всіх, що до неї належать, більше спільних переконань, спільних потреб, спільних традицій, почуття солідарності і багатьох інших державних прикмет і чеснот, тим більше має така людська організація внутрішньої сили, що з неї робить щось немов організм.

Ми маєм приступити, як Бог дасть, до будови нашого національного моноліту, і до такої важливої справи треба нам приступати озброєними достатніми знаннями і всіма потрібними прикметами. Треба і нашому народові, а хоч би тільки нашим вірним, передавати потрібні знання і виховувати його в усіх тих громадянських чеснотах, від яких залежить вартість цілої громадянської праці

людини. Положення виглядає таке, що Боже провидіння дасть українському народові виконати його природне право — вибрати собі й установити форму управи своєї Рідної Хати, тому треба нам над ним так працювати, щоб те своє право ужив він мудро і по-християнськи. На те треба і нам самим ясно з'ясувати собі всі християнські принципи, що стосуються суверенного народу. Пригадуємо їх тут тільки в ядерному скороченні, щоб ширшою презентацією не ослабити синтетичного образу справи.

Провідна влада походить від Бога, бо вона є природною консеквенцією людської природи і суспільного життя людини. Кажемо, що влада походить від Бога, від котрого походить і природа, і її природні змагання та потреби. Та влада лежить у природі народу, тобто всього народу, не якоїсь поодинокі людини. Немає ніякої причини, чому один чоловік або кілька чи більше їх могли б бути провідниками й іншим, рівним собі, наказувати. Народ може вибрати собі того чи тих, кому дає таку провідну владу, яку хоче, тобто є природним правом народу встановити собі форму провідної влади, вибрати поміж різними формами — монархічною, олігархічною чи

демократичною, утримуючи собі ту участь у провідній частині, яку може виконувати виборами, себто голосуваннями, а в деяких важливіших справах так званими плебісцитами, чи референдумами. Та керівна влада має за мету служити публічному добру, зберігати й боронити природні і правильні свободи громадян, родин і всіх братств, фахових товариств, чи синдикатів, чи кооперативів, чи всіх тих угруповань людей, які відповідають потребам людини і її свободі лучитися з іншими у виконванні своїх прав і обов'язків. Для збереження природної і правильної свободи громадян керівна влада встановляє справедливі закони, непротивні Божому праву і загальному добру, та безсторонне і незалежне судівництво, яке пристосовує загальні закони до поодиноких випадків і розмежовує взаємні права й обов'язки громадян. Провідна влада зобов'язана виконувати християнські обов'язки влади супроти Всевишнього Бога, тому мусить у житті пристосовувати принцип Божого об'явлення і помагати всім громадянам у виконванні Божого культу, якого домагається Боже об'явлення. Супроти неправдивих релігійних доктрин і не опертих на правді Божого об'явлення культів